

Ляш А. О.

к. ю. н., доцент, професор КНУКіМ

ВІДМОВА ПРОКУРОРА ВІД ДЕРЖАВНОГО ОБВИНУВАННЯ

Відмова прокурора від підтримання державного обвинувачення під час судового розгляду є важливою умовою дотримання принципу законності. Цей принцип полягає в тому, що прокурор та інші уповноважені законом суб'єкти зобов'язані всебічно, повно і неупереджено дослідити обставини кримінального провадження, виявити як ті обставини, що викривають, так і ті, що виправдовують підозрюваного, обвинуваченого, а також обставини, що пом'якшують чи обтяжують його покарання, надати їм належну правову оцінку та забезпечити прийняття законних і неупереджених процесуальних рішень (ч. 2 ст. 9 КПК України, далі – КПК) [1].

Законом передбачено, що прокурор повинен відмовитися від підтримання державного обвинувачення і викласти мотиви відмови у своїй постанові, яка долучається до матеріалів кримінального провадження, якщо в результаті судового розгляду дійде переконання, що пред'явлене особі обвинувачення не підтверджується (ч. 1 ст. 340 КПК) [1]. Підстави для такої відмови можуть виникнути в судовому розгляді, у ході дослідження представлених сторонами доказів, які можуть спростувати обвинувачення або свідчити про наявність сумнівів, які не можуть бути усунені, а тому й в силу презумпції невинуватості мають тлумачитися на користь обвинуваченого [2, с. 545].

Як державний обвинувач у змагальному кримінальному процесі, прокурор, під час судового розгляду використовує усі наявні в законі процесуальні засоби доказування для доведення вини обвинуваченого. Він, як суб'єкт доказування, має право надавати суду докази, брати участь в їх дослідженні, наводити аргументи на користь поданих ним доказів, спростовувати докази сторони захисту, заявляти клопотання про залучення нових доказів, давати оцінку зібраним доказам тощо. Якщо усі, передбачені законом засоби вичерпано, а вину обвинуваченого у вчиненні кримінального правопорушення не доведено, прокурор приходить до внутрішнього переконання у неможливості довести його вину. Результатом такого переконання і має бути викладена у відповідній постанові відмова прокурора від підтримання державного обвинувачення. Ми вважаємо, що таке право має належати винятково суб'єкту доказування, тобто прокурору, який брав безпосередню участь у судовому розгляді. Разом з тим, згідно з ч. 1 ст. 340 КПК, перш ніж прийняти таке рішення він зобов'язаний погодити відповідні процесуальні документи з керівником органу прокуратури, в якому він працює. У разі якщо в судовому засіданні брав участь керівник органу прокуратури, який дійшов такого переконання, він повинен погодити відповідні процесуальні документи з прокурором вищого рівня (ч. 1 ст. 341 КПК) [1].

Таким чином прокурор, який брав участь у судовому розгляді як державний обвинувач і є суб'єктом процесу, позбавлений права самостійно приймати важливе процесуальне рішення про відмову від підтримання державного обвинувачення. З іншого боку прокурор, який не був суб'єктом судового процесу, не брав безпосередньої участі в дослідженні й оцінці доказів, має істотний вплив на уповноваженого законом суб'єкта процесу, на його власне переконання й на його процесуальне рішення у кримінальному провадженні. Тобто вказівка прокурора, що не є суб'єктом судового процесу, є пріоритетною і обов'язковою для виконання.

Ми поділяємо думку науковців, які вважають, що державний обвинувач має бути процесуально самостійним, а його самостійність має базуватися на сукупності таких обставин, які виступають як основа відмови від державного обвинувачення, що визначає об'єктивно-правовий характер такої відмови [3, с. 180]. На наш погляд, норми закону, що регулюють обов'язок прокурора узгоджувати рішення щодо відмови від державного обвинувачення (ч. 1 ст. 340 і ч. 1 ст. 341) [1] мають бути виключені з КПК.

Якщо прокурор відмовився підтримувати державне обвинувачення, а потерпілий не бажає скористатися правом, передбаченим ч. 2 ст. 340 КПК, і надалі підтримувати обвинувачення в суді чи повторно не прибуде в судове засідання без поважних причин або без повідомлення про причини неприбуття після настання обставин, передбачених у ч. 2 і 3 ст. 340 КПК, що прирівнюється до його відмови від обвинувачення, суд своєю ухвалою закриває кримінальне провадження за відповідним обвинуваченням (ч. 6 ст. 340 КПК). Положення закону щодо закриття кримінального провадження суперечить нормі, закріпленій у ч. 1 ст. 369 КПК, згідно з якою судове рішення, у якому суд вирішує обвинувачення по суті, викладається у формі вироку. Отже, у разі надходження до суду обвинувального акта, суд розглядає обвинувачення особи по суті і має ухвалити вирок: обвинувальний чи виправдувальний. Згідно з ч. 1 ст. 373 КПК, виправдувальний вирок ухвалюється судом у разі, якщо не доведено, що: 1) вчинено кримінальне правопорушення, в якому обвинувачується особа; 2) кримінальне правопорушення вчинене обвинуваченим; 3) в діянні обвинуваченого є склад кримінального правопорушення, а також якщо: встановлена відсутність події кримінального правопорушення; встановлена відсутність в діянні складу кримінального правопорушення. На наш погляд, цей перелік не є вичерпним. До нього слід віднести й п. 3 ч. 1 ст. 284 КПК.

Вважаємо, що коли не встановлені достатні докази для доведення винуватості особи в суді і вичерпані можливості їх отримати (п. 3 ч. 1 ст. 284 КПК) також потрібно ухвалювати виправдувальний вирок і пропонуємо внести відповідні зміни до чинного КПК. Це в повній мірі буде відповідати принципу презумпції невинуватості особи (п.1 ч. 1 ст. 7 КПК) [1].

Список використаних джерел:

1. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 р. // *Голос України*. – 2012. – № 90–91.
2. Кримінальний процес: підручник / Ю. М. Грошевий, В. Я. Тацій, А. Р. Туманянц та ін.; за ред. В. Я. Тація, Ю. М. Грошевого, О. В. Капліної, О. Г. Шило. – Х. : Право, 2013. – 824 с.
3. Маляренко В. Т. Прокурор у кримінальному судочинстві: Деякі проблеми та шляхи їх вирішення / В. Т. Маляренко, І. В. Вернидубов. – К. : Юрінком Інтер, 2001. – 240 с.